

УДК 631.11:334.722:005.334

В. В. Лукашик,
аспірант кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7789-9566>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.11.59

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ ВИСОКОГО РІВНЯ РИЗИКІВ ТА НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

V. Lukashik,
Postgraduate student of the Department of Accounting and Taxation
in the Fields of Economy, Vinnitsia National Agrarian University

PECULIARITIES OF THE IMPLEMENTATION OF BUSINESS PROCESSES BY AGRICULTURAL ENTERPRISES IN CONDITIONS OF A HIGH LEVEL OF RISKS AND UNCERTAINTY

Дана стаття розглядає особливості провадження бізнес-процесів сільськогосподарськими підприємствами в умовах високого рівня ризиків та невизначеності. Сільське господарство є складним сектором, де підприємства стикаються з багатьма факторами, що можуть впливати на їхню діяльність, такими як кліматичні зміни, ринкові коливання, погодні умови та інші. Стаття аналізує різні аспекти, які впливають на бізнес-процеси сільськогосподарських підприємств у контексті високого рівня ризиків та невизначеності. Розглядаються питання управління ризиками, стратегічного планування, фінансового управління, маркетингу та інших аспектів сільськогосподарського бізнесу. Стаття також наголошує на необхідності розвитку компетенцій у сфері аналізу та прийняття рішень з урахуванням ризиків та невизначеності. Автори висвітлюють практичні рекомендації та підходи, які можуть допомогти сільськогосподарським підприємствам ефективно управляти ризиками та невизначеністю.

This article examines the peculiarities of the implementation of business processes by agricultural enterprises in conditions of a high level of risks and uncertainty. Agriculture is a complex sector where businesses face many factors that can affect their operations, such as climate change, market fluctuations, weather conditions and others. The article analyzes various aspects that affect the business processes of agricultural enterprises in the context of a high level of risks and uncertainty. Issues of risk management, strategic planning, financial management, marketing and other aspects of agricultural business are considered. The article also emphasizes the need to develop competencies in the area of analysis and decision-making taking into account risks and uncertainties. The authors highlight practical recommendations and approaches that can help agricultural businesses effectively manage risks and uncertainties. Agribusiness is one of the key sectors of the Ukrainian economy, but its development is accompanied by a high level of risks and uncertainty. These factors can significantly affect the success of a business and its profitability. In this regard, it is important for enterprises in the agricultural sector to manage risks and uncertainties in business processes in order to ensure the sustainability and efficiency of their activities. This article will consider the main problems faced by agribusiness enterprises in conditions of high risk and uncertainty, and will also offer recommendations for their management.

Risks in agribusiness during the war in Ukraine are an extremely relevant topic, since the conflict has a significant impact on all areas of the country's economy, in particular on the agricultural sector, which is one of the main pillars of the national economy. In particular, the war leads to a decrease in production volumes and a decrease in the efficiency of agribusiness, an increase in the cost of resources and a decrease in their availability, a loss of sales markets and an increase in security risks. Of course, this creates significant challenges and requires a responsible strategy for conducting business in wartime.

Ключові слова: бізнес-процеси, ризики, невизначеність, управління ризиками.

Keywords: business processes, risks, uncertainty, risk management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Під час війни в Україні, агробізнес стикається зі значними ризиками та невизначеністю, що

може негативно вплинути на його фінансову стійкість та прибутковість. Потенційні ризики включають в себе втрати майна, зниження обсягів виробництва та втрату ринків збуту, високі витрати на захист від ворожих дій, непередбачувані зміни законодавства та регулюван-

ня, конфіскацію майна та інші негативні наслідки війни. Отже, потрібні детальні дослідження спрямовані на аналіз ризиків, для забезпечення ефективного управління аграрним бізнесом в умовах воєнного конфлікту.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Тему бізнес-процесів сільськогосподарських підприємств описували багато авторів. Наприклад, Іванова О. М. досліджує вплив ризиків на ефективність сільськогосподарських підприємств і розробляє стратегії ризик-менеджменту для їх зменшення. Петренко В. С. — автор, який зосереджується на аналізі фінансових ризиків, пов'язаних зі змінами валютних курсів, і пропонує рішення для їх управління. Коваленко Н. І. вивчає вплив зовнішніх факторів, таких як зміни кліматичних умов і екологічні ризики, на аграрні підприємства та розробляє стратегії адаптації до них.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою цієї статті є розгляд актуальної проблеми ризиків в агробізнесі та ідентифікація головних негативних факторів, які впливають на аграрний сектор. Також будуть розглянуті можливі шляхи запобігання та зменшення ризиків в агробізнесі, які допоможуть забезпечити стійкість та успішну роботу аграрних підприємств навіть у період воєнного стану.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Агробізнес є галуззю, яка піддається впливу різноманітних ризиків та невизначеності. Незалежно від розміру та типу підприємства, аграрний сектор зустрічається з чисельними чинниками, які можуть негативно впливати на його діяльність.

Сільськогосподарське виробництво є галуззю, яка значно залежить від природно-кліматичних умов. Відтак, однією з основних проблем є ризики клімату, які можуть привести до втрат урожаю. Нестабільні погодні умови, посуха, зливи та інші природні катаклізми можуть впливати на врожай та спричиняти значні втрати.

Крім того, сільськогосподарська діяльність нерозривно пов'язана з живими організмами (рослинами і тваринами), які піддаються нега-

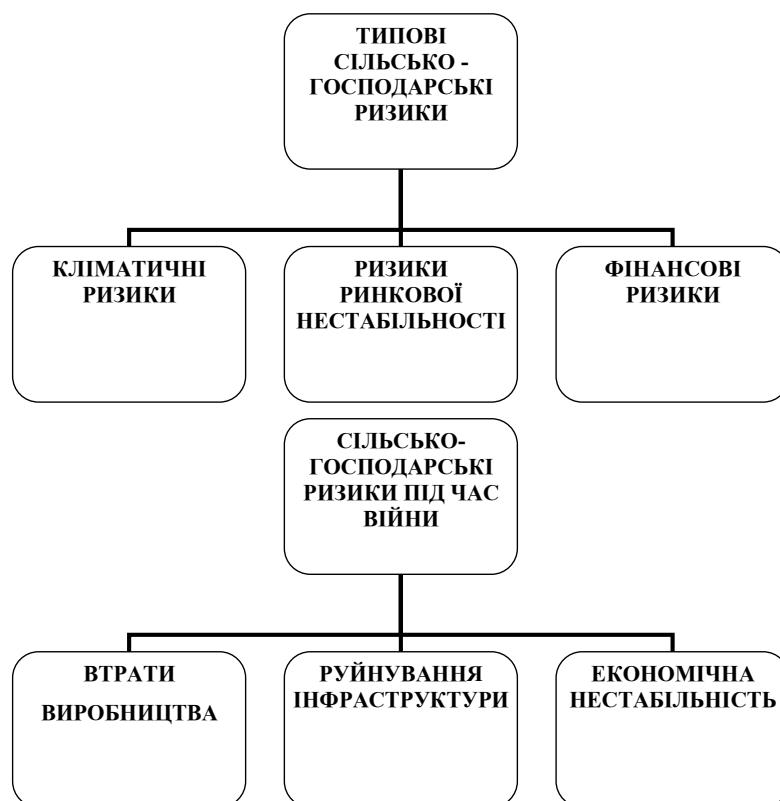

Рис. 1. Типи сільськогосподарських ризиків

Джерело: сформовано автором.

тивному впливу патологічних факторів, що спричиняє значні втрати бізнесу.

Агратне виробництво є однією із провідних галузей у сфері експорту продукції. Україна, до повномасштабного вторгнення, чотири роки поспіль оновлювала історичні рекорди агратного експорту. За підсумками 2021 року Україна експортувала агропродовольства на суму \$27,9 млрд., майже на 25 % перевищивши рекордний показник 2020 року у \$22,4 млрд. У 2022 ця тенденція могла б продовжитися, але через воєнний стан Україна експортувала на суму 23,6 млрд., що на 15% менше, ніж у 2021 році. Не зважаючи на це, минулорічний показник експорту став другим за часів незалежності України [5].

Тому, ще однією проблемою є ризик валютних коливань, оскільки агробізнес значною мірою залежить від експорту своєї продукції. Зміна курсів валют може впливати на ціни на продукцію та знижувати прибутковість підприємства.

Також, аграрний сектор стикається з ризиком зміни законодавства та регулювання у галузі землекористування, що може впливати на планування та розвиток діяльності підприємства.

Невизначеність щодо ринкових умов та попиту на продукцію є також серйозною пробле-

мою для аграрних підприємств. Несподівані зміни в економічному та політичному середовищі можуть впливати на попит на продукцію та ціни на неї.

Умови війни та воєнного стану значно ускладнили діяльність сільськогосподарських підприємств. Це призвело до виникнення низки проблем, з якими суб'єкти господарювання не стикалися раніше. Якщо підприємство знаходиться на тимчасово окупованій території, то ведення сільськогосподарського бізнесу стає майже неможливим. Якщо ж підприємство діє на території, де не ведуться активні бойові дії, то основними проблемами є матеріально-технічне забезпечення посівної кампанії та виробничої діяльності у тваринництві, ускладнений збут продукції, відтік кадрів, вилучення техніки для військових потреб, пошкодження виробничих потужностей та інфраструктури через воєнні дії. Крім того, держава змушена збільшити свої видатки на військові та гуманітарні потреби, що призводить до змін в системі оподаткування бізнесу [2].

Актуальною проблемою агробізнесу є ризики оподаткування під час війни в Україні, які можуть бути значно підвищені через низку чинників. По-перше, війна призводить до економічної нестабільності, зниження виробництва та втрати ринків збуту. Це може призвести до скорочення прибутків і підвищення податкових ризиків для агробізнесу. По-друге, війна може призвести до змін в правових та регуляторних рамках оподаткування, що може створити додаткові вимоги та обмеження для підприємств. Наприклад, збільшення податкових ставок, зміни у вимогах до звітності та контролю, а також розширення обсягів аудиту. По-третє, війна може призвести до погіршення умов бізнесу, зокрема зниження рівня життя та доходів населення, що може призвести до зменшення попиту на агропродукцію та, відповідно, до скорочення доходів підприємств. Війна може призвести до збільшення ризику корупції, що може вплинути на податковий ризик підприємств. Наприклад, нечесні податкові інспекції можуть вимагати хабарі для того, щоб не застосовувати надмірні штрафи або не затримувати повернення ПДВ.

Додатковими ризиками оподаткування агробізнесу під час війни в Україні є:

1) Збільшення податкового навантаження: умови війни можуть привести до збільшення податкового тягарю на агробізнес. Наприклад, держава може ввести нові податки або збільшити ставки на існуючі податки, щоб зібрати більше грошей на забезпечення оборони.

2) Затримки у поверненні ПДВ: війна може призвести до затримок у поверненні ПДВ, що може створити проблеми зі збереженням ліквідності для агробізнесу. Це може стати причиною збитків та фінансових втрат.

3) Невизначеність законодавства: воєнний стан може створити невизначеність у законодавстві, що стосується оподаткування агробізнесу. Це може призвести до ситуацій, коли підприємства не можуть точно визначити, які податки і яку суму їм потрібно сплатити, що може спричинити правові ризики та штрафи.

4) Необхідність сплачувати внески на соціальне страхування: агробізнес зобов'язаний сплачувати внески на соціальне страхування для своїх працівників. Умови війни можуть збільшити ці внески, що може стати додатковим фінансовим обтяженням для агропідприємств.

5) Ризик аудиту: Умови війни можуть призвести до більш високого рівня аудиту оподаткування для агробізнесу. Це може бути пов'язано зі збільшенням контролю з боку держави через необхідність збірки більшої кількості коштів на оборону [3].

Іншими проблемами в агробізнесі України є недостатня інфраструктура, відсутність доступу до фінансування, недосконалість законодавства, складнощі з продажем продукції на зовнішніх ринках, високі ризики вирощування культур та тварин в зв'язку з кліматичними змінами та природними катастрофами.

Недостатнє використання сучасних технологій та інформаційних систем може призвести до помилок в прийнятті рішень та неповної оптимізації процесів виробництва [6].

З урахуванням всіх цих проблем, компанії в агробізнесі повинні розробляти стратегії управління ризиками та невизначеністю, що допоможе зменшити вплив негативних факторів на бізнес. Такими стратегіями можуть бути використання страхування, диверсифікація виробництва та продажу продукції, застосування сучасних технологій та високоякісного наукового обґрунтування рішень [1].

Ризик — це можливість того, що подія з негативним наслідком відбудеться в майбутньому. У бізнесі ризик може бути пов'язаний з втратою прибутку, затратами, юридичними проблемами, погіршенням репутації компанії та іншими факторами.

Невизначеність — це неможливість передбачити або оцінити ризики або наслідки події в майбутньому. У бізнесі невизначеність може бути пов'язана зі змінами в законодавстві, нестабільністю на ринку, зміною попиту на товар або послугу та іншими факторами.

У своїй роботі Шемет О.М. та Дубовик М.Л. описують термін невизначеність як: "стан, коли немає точної, чіткої або передбачуваної інформації, що викликає незнання, невизначеність результатів або непередбачуваність наслідків прийняття рішень або виконання дій" [4].

Фактори, які впливають на агробізнес, можуть бути поділені на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх факторів можна віднести:

- наявність кваліфікованого персоналу;
- якість виробництва та збірки продукції;
- наявність техніки та обладнання;
- стан земельних ділянок;
- фінансова стабільність компанії.

До зовнішніх факторів можна віднести:

- кліматичні умови;
- економічну ситуацію в країні;
- політичну стабільність;
- законодавство, яке регулює діяльність сільськогосподарських підприємств;
- конкуренцію на ринку;
- військовий конфлікт на території держави [6].

Кожен з цих факторів може впливати на ризики та невизначеність у агробізнесі. Наприклад, нестача кваліфікованого персоналу може призвести до помилок при виробництві продукції, що збільшить ризик її втрати. Кліматичні умови також можуть бути фактором невизначеності, оскільки несприятливі погодні умови можуть знизити врожайність та призвести до збитків для компанії.

Однією з особливостей агробізнесу є те, що він потребує значних капітальних вкладень на початковому етапі, так як необхідно придбати землю, техніку, насіння, добрива тощо. Тому, якщо щось піде не за планом, це може привести до значних фінансових втрат.

Одним із способів залучення фінансових ресурсів для провадження бізнесу є кредитування. У період воєнного стану в Україні кредитні взаємовідносини можуть ускладнюватись. Основні проблеми полягають у погіршенні фінансового стану держави, збільшенні ризиків для банків та зменшенні здатності аграрних підприємств виконувати зобов'язання з погашення кредитів. Умови кредитування можуть змінюватись протягом періоду воєнного стану, зокрема, можуть зростати відсоткові ставки, змінюватись терміни та умови погашення кредитів. Банки можуть бути більш обережними у видачі кредитів, оцінюючи ризики та можливі наслідки для своєї діяльності.

З іншого боку, умови кредитування можуть бути покращені в рамках державної підтримки аграрного сектору. Уряд може надавати допо-

могу у формі грантів, субсидій та інших фінансових інструментів, що зменшить ризики для банків та забезпечить більш ефективне використання кредитів. Також варто звернути увагу на ризики валютних курсів та їх вплив на кредитування агробізнесу у період воєнного стану. Коливання валютних курсів можуть суттєво вплинути на вартість кредитів та спричинити фінансові втрати як для банків, так і для аграрних підприємств. Надзвичайна ситуація, така як воєнний стан, може призвести до збільшення ризиків та нестабільності в агробізнесі, але правильна організація фінансового менеджменту та підтримка від держави та міжнародних організацій можуть допомогти зменшити ці ризики та забезпечити стабільність галузі.

Ще однією особливістю агробізнесу є його залежність від зовнішніх чинників, таких як експортні тарифи, імпорتنі квоти, державні субсидії тощо. Це може призвести до невизначеності і збільшення ризиків для агробізнесу. З точки зору міжнародних інвесторів може існувати багато ризиків пов'язаних з інвестиціями в агробізнес у період воєнного стану в Україні. Основні ризики, які можуть виникнути, включають:

1) політичний ризик: війна може привести до нестабільності політичної ситуації в країні, що може погіршити інвестиційний клімат.

2) ризик безпеки: через нестабільність та воєнні дії в регіоні, закономірно, зменшуються інвестиційні потоки.

3) ризик економічної нестабільності: воєнний стан може спричинити економічний спад, що може негативно вплинути на фінансову стабільність агробізнесу.

4) ризик втрати активів: воєнні дії можуть призвести до руйнувань, загибелі майна, його конфіскації.

5) ризик зміни законодавства: воєнний стан може призвести до змін у законодавстві, що може негативно вплинути на бізнес-процеси агробізнесу.

6) ризик кредитування: банки можуть бути обмежені у наданні кредитів агробізнесу під час воєнного стану через високий рівень ризику.

7) ризик втрати ринків збуту: воєнний стан може призвести до обмеження доступу до ринків збуту, що може негативно вплинути на прибутковість агробізнесу.

Існує кілька шляхів покращення агробізнесу в умовах ризику та невизначеності:

— впровадження систем управління ризиками. Агробізнес-підприємства повинні розробити та впровадити систему управління ризиками, яка дозволить ідентифікувати ризики та приймати заходи щодо їх зменшення.

— використання новітніх технологій. Використання новітніх технологій дозволяє підвищити ефективність виробництва та знизити ризики.

— диверсифікація виробництва. Диверсифікація виробництва дозволяє зменшити ризики, пов'язані з погодними умовами та іншими факторами, які можуть вплинути на врожай.

— розвиток ринків збуту. Розвиток ринків збуту дозволяє підприємствам зменшити ризики, пов'язані з коливанням цін на ринку.

— покращення кадрового потенціалу. Розвиток кадрового потенціалу дозволяє підвищити конкурентоспроможність підприємства та зменшити ризики, пов'язані з помилками працівників.

— розвиток інфраструктури. Розвиток інфраструктури, зокрема доріг, залізниць та портів, дозволяє підприємствам забезпечувати швидку та якісну транспортну логістику, що знижує ризики зі зберігання та транспортування продукції.

— створення спів-товариств та кооперацій дозволяє зменшити ризики, пов'язані з низькими обсягами виробництва та складними ринковими умовами.

ВИСНОВКИ

Агробізнес є важливою галуззю для економіки країни та її життєздатності. Однак, провадження бізнесу в агросекторі пов'язане зі значними ризиками та невизначеністю. Це може мати негативні наслідки на фінансовий стан суб'єктів господарювання та навіть призвести до банкрутства.

Для забезпечення фінансової стійкості та ефективного функціонування агробізнесу в умовах підвищених ризиків та невизначеності пропонуються шляхи мінімізації впливу негативних чинників. Під час війни покращити ситуацію в агробізнесі можливо за допомогою підтримки держави, диверсифікації продукції, розвитку експорту, розвитку кооперації, використання страхування.

Література:

1) Власенко А. Особливості управління ризиками в аграрному секторі економіки. Інтернаука. 2018. № 7. URL: <https://www.internauka.com/uploads/publications/1532653125.pdf>

2) Іщенко Я.П. Забезпечення інформаційної функції управління аграрним бізнесом в умовах воєнного стану: особливості бухгалтерського обліку та оподаткування. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2022. № 1 (59). С. 37—55.

3) Корж Н. Управління ризиками в агробізнесі. Молодий вчений. 2017. № 4. URL: <https://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4/34.pdf>

4) Овчинников В. П., Музика О. В. Аналіз та оцінювання ризиків в аграрному секторі. Таврійський науковий вісник. 2014. № 88. С. 68—72.

5) Потаєва О. Україна суттєво посилила європейський вектор аграрного експорту. AgroTimes. 2023. URL: <https://agrotimes.ua/agromarket/ukrayina-suttyevo-posylyla-yevropejskyj-vektor-agrarnogo-eksportu/#:~:text=Згідно%20з%20даними%20Державної%20митної,у%2027%2C9%20млрд%20дол.>

6) Шевченко Г. Оцінка ризиків в аграрному секторі економіки. Наукові праці ДонНТУ. Серія "Економічна". 2015. Вип. 1(26). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npdntu_econom_2015_1_7

References:

1. Vlasenko, A. (2018), "Features of risk management in the agricultural sector of the economy", Mizhnarodnyj naukovyj zhurnal "Internauka", vol. 7, available at: <https://www.internauka.com/uploads/publications/1532653125.pdf> (Accessed 05 May 2023).

2. Ischenko, Ya.P. (2022), "Provision of the information function of agricultural business management in conditions of martial law: features of accounting and auditing", Ekonomika, finansy, menedzhment: aktual'ni pytannia nauky i praktyky, vol. 1 (59), pp. 37—55.

3. Korzh, N. (2017), "Risk management in agribusiness", available at: Molodyj vchenyj, vol. 4, <https://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4/34.pdf> (Accessed 05 May 2023).

4. Ovchynnikov, V.P. and Muzyka, O.V. (2014), "Analysis and assessment of risks in the agricultural sector", Tavrijs'kyj naukovyj visnyk, vol. 88, pp. 68—72.

5. Potaieva, O. (2023), "Ukraine significantly strengthened the European agricultural export vector", AgroTimes, available at: <https://agrotimes.ua/agromarket/ukrayina-suttyevo-posylyla-yevropejskyj-vektor-agrarnogo-eksportu/#:~:text=Згідно%20з%20даними%20Державної%20митної,у%2027%2C9%20млрд%20дол.> (Accessed 05 May 2023).

6. Shevchenko, H. (2015), "Assessment of risks in the agricultural sector of the economy", Naukovi pratsi DonNTU. Serii "Ekonomichna", vol. 1 (26), available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npdntu_econom_2015_1_7 (Accessed 05 May 2023).

Стаття надійшла до редакції 18.05.2023 р.